

Mgr. David Doubek, PhD: Oponentský posudek na práci Miroslava Šubrta „Přístupy ke snové realitě a obsah snů u transsexuálních osob“.

Miroslav Šubrt se ve své práci věnuje problematice snového obsahu u transgenderově orientovaných osob. Uvádí nás v teoretické části do práce přehledem klasických historických přístupů k výkladu snů, dále uvádí hlavní psychologické školy výkladu a chápání snu jako duševního fenoménu. Posléze se věnuje problematice transsexuality a transgenderu jako komplexním identitním krizím, které mají svůj individuálně psychologický, tělesný a sociální rozměr. V empirické části se pak věnuje „kvantitativnímu“ a „kvalitativnímu“ zkoumání snového obsahu u malé skupinky osob, které se k transgenderové identitě hlásí. Metodologické pojmy uvádím záměrně v uvozovkách, protože kvantitativní část je vlastně takové vyšetření jedné osoby s pomocí standardizovaného postupu (Hallova a Van de Castlova kódovacího systému) a v kvalitativní analýze se zase autor nepouští do příliš divokých interpretativních eskapád, s odvoláním na neexistenci vhodného precedentu – kvalitativně pojatého výzkumu snů. Jedná se tedy o relativně opatrné mapování jistého nepříliš běžného fenoménu.

Nevím nic o genezi práce, ale mám z četby dojem, že autora nějak zajímal hlavní „hrdina“ Matěj, o něm chtěl něco napsat, hledal vhodný přístup a obával se aby přitom neztratil balanc. A tuto obavu o vyváženost, strach z vlastního zájmu, považuji za největší slabinu textu. V teoretické části se odráží v tom, že je zde mnoho prostoru věnováno pravěku výkladu snů a málo vztahu mezi krizí transgenderové identity a snovým životem. Sice tušíme, že prakticky každá škola výkladu snů by k tomu měla co říci, ale autor se zdá velmi obávat, aby se s některou z nich nezapletl při nějakém pokusu vystavět nějakou teoretickou konstrukci vztahu mezi sny a potřebou změnit svou genderovou identitu. V empirické části se to pak odráží ve volbě „neutrálního“ kvantitativního přístupu v situaci, kdy je zřejmé, že bude velmi obtížné sehnat dostatek respondentů (pochopil jsem z online zdrojů, že průměrný odhad přítomnosti transgender osob v populaci je cca 1:30000 a nejeden se nikdy o triviální otázku o které by chtěl každý mluvit, nehledě k autorem uváděným nárokům Hallova a Van de Castlova kódovacího systému na počet snů a kvantitu slov). Tabulky na straně 35-37 sice ukazují odchylky od mužských a ženských tématických snových standardů, je ovšem těžko říci, jestli jde o výraz transgenderové identity nebo shodu okolností. Matěj se tu v některých věcech (agresivita) zdá být „papežštější papeže“ a ve svých snech je mužem více než „standardní“ muži, nicméně je otázka, jak to celé interpretovat.

Dr. Škaloudová, která se dívala na statistickou část konstatuje, že data, která měl autor k dispozici kvantitativní zpracování určitě umožňují - statistický soubor tu tvoří 92 snů, což už je slušný statistický soubor. Problém je ale v tom (což student připouští), že výsledky se týkají jen jedné osoby a nelze tedy mluvit obecně o transsexuálních osobách. Student se ale vůbec nezmiňuje o metodách statistického zpracování dat, konkrétně jaký statistický test použil pro porovnání procent. Uvést pouze nástroj - DreamSAT - nestačí. V práci také chybí definice Cohenovy h-statistiky. Jak byla vypočtena pro procenta a jak pro indexy? Dle dr. Škaloudové schází také její interpretace: Jak velkých hodnot může nabývat, a které hodnoty už svědčí o rozdílu? A proč autor počítal statistickou významnost pouze pro procenta a ne už pro indexy? A nakonec ještě jedna otázka: Autor zpracovával respondentovy sny z období od roku 2007, ale v mužské roli začal respondent žít až v roce 2009. Nemohou se sny "před" a "po" lišit? Je vhodné je zpracovávat jako jeden soubor?

Mnohem schůdnější k interpretaci se zdají jednotlivé sny, kde práce skutečně mluví a objevuje se zde zajímavý potenciál. Ale i zde se mi zdá opatrnost autora přemrštěná. A to i v oblasti analýzy dat i teoretické citlivosti. Pokud jde o analýzu, možná existuje málo prací, které by se pyšnily tím, že představují studii snu ve stylu grounded theory, ale sny jako takové představují běžný etnografický či biografický materiál a není důvod, proč k nim přistupovat nějak zásadně jinak než jako se přistupuje k jiným výpovědím nebo kulturním produktům (které mnohdy ve snu začínají svůj život a z nichž jsou sny také utkány). Kvalitativní analýza je do jisté míry pokaždé vytvářením nového nástroje na míru daným datům; že neexistuje perfektní precedent je normální. Proto se domnívám, že se autor býval mohl pokusit o intenzivnější práci s danými biografickými daty. Pokud jde o

teoretickou citlivost, autor se podle mého názoru také málo pouští do interpretací v duchu literatury, kterou cituje v teoretické části. Při četbě jsem si říkal, proč se nepokouší o některý z výkladů nebo nenavrhuje nějaká alternativní čtení? Ty sny přímo vybízí k tomu to zkusit. Nemusíme třeba brát Freudovy nebo Jungovy postupy smrtelně vážně, ale je minimálně didakticky užitečné byť i jeden jediný sen zkusit vyložit, ukázat přesun, zhuštění atd. Zdá se mi, že z opatrnosti se autor obává „přidat“ k některé výkladové škole, což ovšem vede k tomu, že ta podstatná otázka v pozadí práce – nikoli obsah, ale role snu v transgenderové identitní krizi - zůstává nedotčená. Konstatování obsahů, standardů, checklistů a podobné metody klauzury snů nic nevysvětlují, jen konzervují situace a stavy o kterých nevíme kde se vzaly a co znamenají.

Práce je jinak vypracována pečlivě a splňuje všechny formální náležitosti, doporučuji ji k obhajobě.